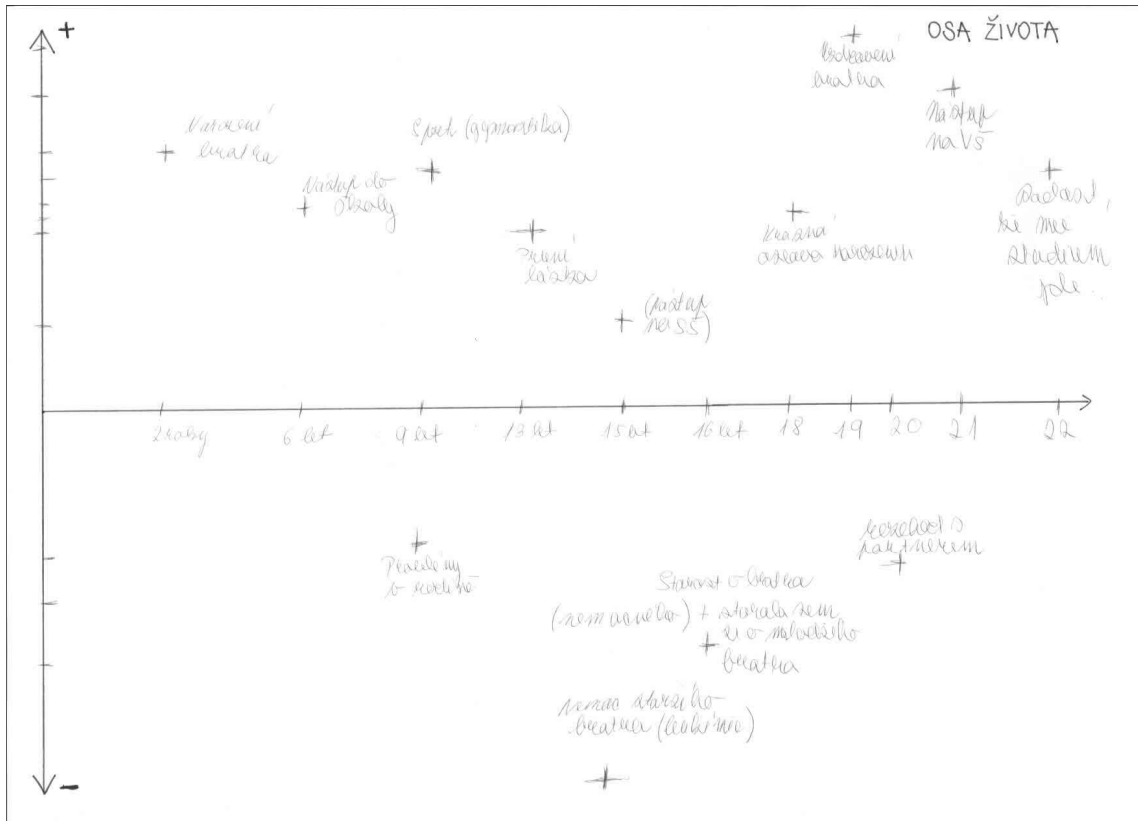

Příloha 1

Příloha 2

K Nejprve se podíváme na Osu života. Ty jsi začala asi ve dvou letech, kdy bylo narození bratra.

E Ano.

K A ty si toto už pamatuješ?

E No, pamatuju si, že ho mamka přinesla z nemocnice a moje reakce a taky to, co mi pak mamka říkala, když ho přinesla, jakože jsem se na něj sápala a chtěla čemsi ho pořád hladit.

K Potom v 6 letech nástup do školy.

E No, na to jsem se strašně těšila.

K A to bylo na normální základní školu? Kam jsi chodila?

E Jo, chodila jsem do Police nad Metují.

K Jak ti to zezačátku ve škole šlo?

E Jo, těšila jsem se a i šlo mi to a neměla jsem nějaký výrazný problémy.

K Dobře. Potom v 9 letech jsi nakreslila jako pozitivní sport, začala jsi dělat gymnastiku. Následují problémy v rodině, řekla bys mi k tomu něco?

E Jo, no. Naši vlastně začali mít dluhy a začali se vlastně doma docela hádat a trochu mě to jako deptalo v tom dětství psychicky, což se potom jako urovnalo a vše se vyřešilo.

K Hm. Poté ve 13 letech první láska...

E No, to jsem byla na Moravě v ozdravovně a tam jsem se jako poprvé zamilovala...taková ta dětská láska.

K A v ozdravovně jsi byla z jakého důvodu?

E Tam jsem byla, protože jsem měla astmatické problémy.

K Jasně. Jako další uvádíš nástup na střední školu.

E No, to jsem nastoupila do školy na Velký Poříčí na Střední školu propagační tvorby a polygrafie. Tam jsem se sice těšila, ale pak mě to tam teda nebavilo. Myslím, že tam byl špatnej třídní kolektiv a byly jsme tam jako samý ženský a někdy jsem si přišla i utlačovaná. Ale měla jsem tam kamarádky.

K Jo a ta volba školy záležela jen na tobě, nebo jak to bylo?

E Ne, to spíš hodně záleželo na rodičích. Rodiče se o tom semnou bavili. Záleželo to na rodičích, ale i na mně. Oni mi pomohli najít tuhle školu, protože jsem vlastně sama nevěděla, kam bych chtěla jít.

K Aha, vnímám, že tyhle odvětví jako je třeba řemeslnictví nebo košíkářství a tak jsou typický pro romskou kulturu. Tak by mě zajímalo, jestli jste to doma směřovali tímhle

směrem, že bys mohla být třeba nějaká designérka a tak...

E No, z taťkovi strany jo. Ten to tak jako nejspíš myslel. Jakože ta manuální činnost by mě mohla bavit.

K Hm a jaká byla náplň práce? Co jste tam dělali?

E No vlastně jsme navrhovali oděvy, různě jsme měli hodiny výtvarů, výroba prostorově, pak v přírodě. A vytvářeli jsme i jako třeba z bavlněk, tkali jsme koberce, pletli jsme, háčkovali, ..

K Jo. A ten obor byl s maturitou?

E Jo, střední odborná škola s maturitou.

K Dobře, díky. Co tam máme dál? Starost o bratra asi v 16 letech, píšeš, že bratr měl vážný onemocnění.

E No, když mi bylo 15, tak bratr vlastně onemocněl leukémií a to bylo pro mě zatím jako nejhorší životní situace. To je starší brácha, kterému je teď 26. No a bratr byl vlastně v nemocnici, tam s ním často byli rodiče, střídali se u něj, jeden z rodičů vždycky zůstal u nás doma nebo byl v práci a druhý zůstával v Motole u něj. Ale bylo to jako hrozný, kolikrát prostě umíral a tak, takže já jsem se starala o mladšího bratra.

K Takže máš dva bratry.

E Jo a ještě jsem se starala o psy.

K Ještě koukám, že jsme nějak přeskočily tu gymnastiku. Co bys mi k tomu řekla?

E Tu jsem začala dělat tedy v těch 9 letech a potom jsem začala jako závodně jezdit. Sportovala jsem a vyhrála jsem, byla jsem docela hodně úspěšná. No a věnovala jsem se tomu zhruba do 20 let, než jsem nastoupila na vysokou školu. A teďka se tomu věnuju tak, že trénuju malý děti. Tam co bydlím, tak vedu takovej kroužek. Je to pod Sokolem.

K Tak jo, co tam máme dál? Krásná oslava narozenin.

E Jo, to byla oslava osmnáctin. Jo a to brácha byl vlastně poprvé doma po těch třech letech. Tak to bylo hezký. A dál v 19 byl hezkej moment, že se teda brácha uzdravil a překonali jsme to. To bylo snad nejtěžší období.

K Co myslíš, mělo to nějaký vliv na rodinu?

E Určitě jo, protože rodiče z toho byli hodně psychicky jako špatně. No, já jsem si to asi moc neuvědomovala v těch 15 letech. Ale ti rodiče to brali hodně těžko.

K A v tu dobu byl brácha, o kterého ses starala, jak starý?

E Tomu mladšímu bylo 13, ten je o 2 roky mladší.

K Aha a chodil do školy? Učili jste se společně?

E Jo. Hodně jsme se učili. Hlavně matematiku.

K Další událost píšeš jako rozchod s partnerem.

E No, to bylo nedávno. Byla to asi druhá nejhorší událost, protože jsme spolu byli 4 roky. Ale už to je v pořádku a mám nového přítele. Teďka je nejdůležitější studium.

K Jo a ty studuješ speciální pedagogiku. Co tě vedlo k tomu vybrat si tento obor?

E No vlastně asi ta zkušenost s tím bratrem, že na tom byl špatně a že bych teda chtěla pomáhat třeba zdravotně postiženým dětem, anebo i pomáhat romský kultuře. Třeba vzdělávat ty děti a věnovat se jim a teda přispět k tomu zvratu, který se teď v té společnosti děje. Mohla bych být třeba něco jako romská aktivistka.

K Bezva. A jako poslední uvádíš..

E Radost, že mi studium jde. Já jsem vlastně studovala odbornou školu, takže pro mě to bylo těžký. Ale já jsem se to vždycky všechno tak nějak naučila. Ale bylo to tím, že mě to hlavně bavilo, že jsem to dělala sama a nikdo mě do toho nemusel nutit.

K Děkuji za tvé odpovědi. Příště budeme pokračovat.

Příloha 3

K Dobrá. Minule jsme se bavily o tvé Ose života. Teď bych potřebovala vědět nějaké identifikační údaje.

E Jo. (uvádí identifikační údaje, nepřepsáno)

K No dobrá. Dál se budu ptát třeba na otázky, co ráda děláš, co tě baví, co tě zajímá, jak třeba trávíš volnej čas.

E No tak nejvíc se věnuju asi gymnastice. Potom plavání, atletika v létě..

K Takže slyším, že jsi sportovně založená.

E Jo to určitě jo. Myslim, že to mám po rodičích. Tedy spíš po otcovi.

K Aha, takže taťka taky hodně sportuje? Nebo sportoval?

E Jo, on byl fotbalista. Jo a ještě k tomu sportu že jsem jako i vyhrávala. Byla jsem jako i na republice osmá. A byla bych na tom možná i líp, kdybych nepadala. Ale i tohle byl pro mě úspěch. No a v kraji jsem byla druhá ve sportovní gymnastice.

K Jak ses ke gymnastice dostala? Kdo tě k tomu vedl?

E Tak nějak já sama. Bylo to tím, že mě jednou vzala kamarádka do tý tělocvičny a mě to prostě začalo bavit. Pak už teda nade mnou držela ruku trenérka. Říkala, ať chodím, že pro to mám vlohy a tak.

K Takže jak slyším, první popud byl od kamarádky a poté byla důležitá trenérka, která tě vedla.

E Jo.

K Co děláš nejraději?

E Nejraději? Nejraději jezdím do školy, učím se. Opravdu, já to mám fakt ráda. Mě to baví no. A taky přítel. Bejt s přítelem, to je odreagování, relax. Jo a rodina. Navštěvuju ráda babičku, dědu, který jsou hodný. Držíme pospolu s rodinou.

K Vnímám, že je pro tebe rodina významná. Dalo se všimnout už na ose života, že rodina je pro tebe důležitá, bylo tam hodně motivů. Máš třeba nějaký koníčky, který si dříve dělala a teď se k tomu už nedostaneš?

E No, dělala jsem jednu dobu karate. Jako sport zase. A jinak teda miň se stýkám s přátelama, protože jsem tady v Hradci, což mi chybí teda. Jinak to je všechno myslím.

K Kde bydlíš a jak ti ubytování vyhovuje?

E Bydlím s rodičema. Mám teda úplnou rodinu, mamku i otce, 2 bratry, s nima bydlím. Bydlíme teda zatím všichni pospolu. Je to bytovka, kde bydlí zhruba 6 rodin. My máme teda byt 4 plus 1, velkej byt, takže má každej docela soukromí. Bytový podmínky jsou,

myslím, asi tak v průměru, normální.

K V jaké městské části bydlíte?

E Je to u sídliště. Žijeme tam odděleně od romský komunity v našem městě, ale zbytek rodiny mám vlastně v Náchodě, s kterou se teda pravidelně stýkáme, chodíme na romský zábavy. Třeba se sestřenicema chodíme na romský zábavy a všechno no. Vlastně maminka je jako bílá a taťka je Rom. Takže já jsem poloviční Romka.

K A byly tam nějaký změny? Nebo už od malička bydlíš takhle s rodičema?

E Já tam bydlím od malička.

K Dobře. A co bys mi řekla o taťkovi? Jaké má povolání, na jaký chodil školy, odkud pochází, atd.?

E Taťka pochází z Náchoda. Má základní vzdělání a teď pracuje jako zedník. Vyučenej teda není. Akorát si nemůžu vzpomenout, kolik mu je let. Pracovitej ale je, to mu patří tahle vlastnost.

K Co třeba dělá takhle po práci?

E Po práci vždycky přijde domů a sedne si s mamkou. Ta teda většinou přijde taky z práce. Společně si udělají kafe, poseděj, popovídaj si. Dříve to tak ale nebylo. Přišli domů, hádali se.

K A kdybys měla říct nějaký taťkovi vlastnosti, který se ti na něm líbí? Nebo charakteristiky, chování, a tak..

E Jo tak kladný vlastnosti jsou takový, že je občas hodnej.

K Co to znamená občas hodnej?

E On je na mě hodně přísněj. Protože on od malička vždycky hodně chtěl, abych to někam dotáhla, jako někam daleko. Protože viděl, že ty jeho sourozenci, teda jejich děti, jakoby vždycky vyrostou a mají brzo svoje děti a rodinu. A pak vidí, že to neklape. A tohle on právě nechtl. Takže mě hodně držel zkrátka. Já jsem měla zakázaný diskotéky, častokrát jsem se ho teda musela až prosit, což bylo až ponižující. Jakože myslím, že třeba v 17 už je docela normální jít si s holkama na diskotéku. Ale on to nemohl pochopit. No, takže jsem se i dost často hádali. Ale teďka jsem mu za to i vděčná na jednu stranu. Jakože teďka už to neberu tak negativně. Jinak se mi na něm líbí ten sport, že třeba v létě jdeme společně ven a on semnou hraje fotbal. Má o mě zájem, stará se, jak mi to jde ve škole. A nezanedbává rodinu. Je hlava rodiny a i teda na bratry dává pozor.

K Jak se vlastně seznámili s mamkou?

E Jo, mamka vyrůstala v dětském domově a chodila do školy do Velkého Poříčí. Tam se

učila jako švadlena. Školu nedodělala, protože v prvním ročníku se seznámila s tatškou a pak za 2 roky spolu měli dítě, teda ve třetáku. To byl ten starší brácha. Ve třetáku teda skončila studium. No a co mi babička popisovala, tak hnedka padla do rodiny. A hodně od rodiny pochytila, že byla snaživá. Babička ji teda naučila vařit, protože sama nic neuměla. V tom dětském domově to prej bylo hrozný. A taky se naučila romsky, což ovládá teďka už perfektně.

K Jo. A kdybychom se vrátili ještě k tomu tatškovi. Vzpomněla by sis na nějaký charakteristiky, který na tatškovi nemáš ráda?

E No jako že třeba i uhodil mamku. To jsem ji třeba i bránila. Ale jako teď už to nedělá. Ale bylo to spíš z tý psychiky, nemyslím si, že by byl takovej, že by třeba týral mamku nebo tak. Ale občas mu rupnou nervy.

K Bavila ses někdy s mamkou, jak se ona cítí? Jako běloška nebo jako Romka?

E Mamka se cítí jako Romka. Protože naprostou většinu svého života prožila v tý romský rodině. A bere teda babičku a dědu vlastně jako svoje rodiče. A taťka sourozenci ji vždycky brali jako sestru, jako člena rodiny.

K Takže mamka vyrůstala v dětském domově a pak se vyučila jako švadlena?

E Nedoučila se, ve třetáku to ukončila.

K A poté si dodělávala nějaký vzdělání? Navazovalo něco?

E Ne, protože pak jsem přišla na řadu já a pak ještě brácha.

K A co dělá teďka mamka?

E Teďka si dodělávala rekvalifikační kurz ošetřovatelku. Taky si udělala kurz na počítači přes Úřad práce a teďka je vrchní ošetřovatelkou v domově důchodců v Ronově. A práce ji moc baví.

K Takže mamka je prosociálně zaměřená. A jsi spíše po mamce nebo po tatškovi?

E Já bych řekla, že inteligenčně po mamce, protože taťka jako neoplývá nějakou chytrostí. Ne že by byl nějaký blbej, to ne, ale mamka je myslím taková inteligentnější. Ale zas takový to fyzický, ten talent pro sport mám spíš po tatškovi.

K Takže jsi zdělala od každého kousek.

E Určitě jo.

K A jak to máš sama, považuješ se spíš za Romku nebo spíš něco napůl nebo spíš za bělošku?

E No, já se jako určitě považuju za Romku, protože to bych jinak zastřela svého otce. Takže se považuju za Romku. Ale trochu i za bílou, protože jsem chodila odmala do

školy pro bílý, mám bílý kamarády, teďka zase chodím do školy mezi bílý. Myslím, že nemám problém ani mezi bílymi, ani se svou romskou rodinou. Takže se považuju jako Romka, a myslím, že mě tak berou i kamarádi.

K Říkáš, že jsi vždycky chodila do normální školy. Chodila jsi o do mateřský školy?

E No, tam jsem chodila, ale nebyla jsem moc oblíbená. Protože jsem prej byla strašně zlá jako a děti jsem mlátila.

K A do tý školy chodily jenom bílý děti?

E No, jenom bílý. Řekla bych, že jsem byla vyřazení z kolektivu už na mateřský škole.

K A co na základce?

E Na základce to bylo dobrý. Jako na prvním stupni určitě jako vim, že to bylo dobrý. Ale jinak si to moc nepamatuju.

K Měla jsi tam kamarády?

E Kamarádku jsem měla jednu hodně dobrou, s kterou jsme se vždycky i po škole stýkaly a tak. A jinak to bylo takový jakože ve škole jsem s nima trávila čas a po tý škole jako ahoj a zase zejtra.

K Jak ti to vlastně šlo ve škol?

E V první třídě nebyl problém. Tam jsem měla normálně samý jedničky. Ani v druhý třídě si nevzpomínám, že by byl problém. Naopak si myslím, že jsem patřila k těm hodně šikovným dětem. To byla totiž ještě paní učitelka, která se znala s rodičemi a maminka se prej vždycky ptala a že prej dobrý, že mi to jde. A když mi něco nešlo, já jsem právě hodně zlobila, že jsem třeba nevydržela sedět v lavici, ale jako žádnou hyperaktivitu mi nedagnostikovali.

K Takže jsi procházela nějakým vyšetřením?

E No jako asi ne. Myslím, že ne, nepamatuju si to. No a tak mi učitelka musela pořád něco zadávat, aby mě zapojila.

K A ty jsi říkala, že první a druhá třída byla v pohodě. A pak nastal nějaký zlom? Nebo jak to bylo?

E Vlastně pak se mi zhoršily známky. Ale nevím no, možná to bylo tím, že jsme měli jinou učitelku. A to jsem byla už jako na trojky. A jakože mi přišlo, že mě i nemá ráda. Jo a v pátý třídě se probíralo, co znamenají jména a tak a to si pamatuju dodnes, že ona řekla před celou třídou, že já mám jako romský příjmení. No a já jsem prostě vyběhla z tý třídy a běžela jsem za ředitelem. Že tohle jako vykřikla před celou třídou. No a pak se to řešilo v tý ředitelně. Pan ředitel jí řekl, že tohle se jako nesmí rozebírat před třídou a tak. Já

jsem z toho byla jako špatná. Jsem pak i doma brečela. Přišlo mi to jako urážka, když to takhle řekla, že to je romský jméno. Kdyby se jako zeptala, tak já nevím, jestli bych jí v té době odpověděla, ale takhle. Pak na mě jako ti spolužáci koukali divně.

K Aha a předtím nekoukali?

E Ne, to mi nepřišlo.

K Jo. A kdyby sis měla vzpomenout na to období. Měla jsi tam někoho, kdo ti třeba pomáhal s učením? Nebo ses spíš učila sama?

E Mamka mi pomáhala. Vždycky, když jsem přišla ze školy, tak jsem si měla odpočinout, udělat si úkoly. Ale spíš jsem je dělala sama, jako že mi to šlo. Ale mamka na mě jen dohlížela. Ale nademnou stát nemusela. To spíš nad těma bráchama. Nad těma hodně. A to i já jsem kolikrát pomáhala, když mamka nevěděla v těch vyšších ročnících.

K Takže jsi i ty bylo vzor pro bráchy?

E Jo, to určitě.

K A vzpomněla by sis na nějaký vlastní vzor? Na někoho, komu ses chtěla podobat?

E No, já jsem spíš chtěla být jako mamka. Mně přišlo, že ona je chytrá. Tak jsem chtěla bejt po mamce no. V současnosti mám vzor svou tetu, která vlastně vystudovala magisterské studium a za to ji obdivuju. Při dětech a tak.

K Teta je taky Romka?

E Jo, teta je Romka.

K A co vystudovala?

E Učitelství pro první stupeň základní školy. Teďka se věnuje romským dětem a i učí na základní škole.

K Dobrá. A co bráchové, mohla bys mi je nějak představit?

E Tak začnu tím starším. Ten se jmenuje Saša a když si vzpomenu, tak ten vystřídal hodně škol. Začal ve Žďáře, přestoupil ve třetí třídě Suchdola. To byly zatím základní školy. Pak šel na základku do Police a tam ho umístili tenkrát do zvláštní školy. Říkali jako, že nic nevystuduje. On chtěl bejt jako kuchařem. Po té základce šel teda na zemědělků na kuchaře, ale kvůli té nemoci to nedodělal. Ale po nemoci si vlastně rok dodělal a ještě šel do Teplíc, to je taky blízko, tam si udělal ještě jeden obor kuchaře. Takže má vlastně jako dva obory kuchařiny.

K A věnuje se tomu teďka?

E Teďka pracuje jako kuchař v restauraci už asi třetím rokem. Stálá práce.

K A kolik že mu teď je let?

E 26

K A co mladší brácha?

E Ten chodil na základku, ale ukončil ji někam v sedmý třídě, kdy propadl teda myslím v první třídě a v pátý třídě. Ale nakonec se vyučil zedníkem a věnuje se tomu. Teďka je mu 20 let.

K Co dělají bráchové ve volném čase?

E Bratr vlastně po nemoci musí hodně sportovat, takže jezdí hodně na kole, v zimě teda zimní sporty, nejvíc lyže. Jinak nejvíc se věnuje hudbě. Mají s kamarádama nahrávací studio, točí hip-hop a budou vydávat CDčko. Jinak přátelé a rodina. No a mladší bratr ten jde vlastně v jeho stopách. Taky ho baví hudba.

K Co děláte s bráchama společně?

E Společně zpíváme. Jako vždycky když něco nahrávaj, tak se ptaj, jestli jim tam s něčím nepomůžu. Já teda nevím, jestli umím zpívat, ale tak jako baví mě to a vždycky jsem chtěla umět zpívat. Třeba jako malá jsem vždycky chtěla vystupovat v nějaký pěvecký soutěži. Ale spíš si zpívám doma. Máme jako doma celou aparaturu, celý studio. No a s tím mladším bráchou jsem, když jsem byla mladší, trávila hodně času. Chodili jsme hrát fotbal, byli jsme furt spolu, já jsem na ně dohlížela. Takže veškerý aktivity spolu. Dá se říct, že jsme vyrůstali spolu.

K Máte doma nějak rozdělení povinností? Říkala jsi, že stále bydlíte všichni spolu.

E No, máme. Já teda hodně uklízím, pomáhám mamce. Bráchové zase vynesou koše. Oni taky pomáhají. Semtam umejou nádobí, to jo. Ale jinak se k těm domácím pracem moc nemaj. Většinou je to na nás s mamkou.

K Kdybys měla třeba říct, kdo ti v rodině nejvíce rozumí? A v čem ti pomáhá?

E Mamka mi určitě nejvíc rozumí. Já se jí můžu se vším svěřit, ona mi poradí a kolikrát jsem i vedla hlouposti a ona to neřekla tatškovi. Protože jinak by mi určitě něco zakázal. No, mamka je pro mě nejvýraznější osoba v rodině.

K Máš někoho takového i mimo rodinu?

E Jo, mám nejlepší kamarádku, s tou jsme vlastně vyrůstaly odmalička. Její mamka se baví s mojí mamkou, takže se odmalička navštěvujeme. Ona je jako moje sestra. A hodně nám i ta rodina pomohla v těch situacích, co byly problémy. I ty finanční problémy, i ta nemoc. A přímo ta kamarádka mi pomohla, když jsem se ji mohla vypovídat z toho rozchodu a hodně mě podpořila.

K Ta kamarádka je z bílé rodiny.

- E** Jo, je z bílá, z bílé rodiny.
- K** A máš někoho doma, o kom bys řekla, že si moc nerozumíte?
- E** No, někdy mám pocit, že s tím taťkou. Jsou sice chvíle, kdy si hodně rozumíme, ale myslím, že to je ten taťka.
- K** A s kým trávíš nejvíce času poslední dobou?
- E** Třeba ty domácí práce dělám hlavně s mamkou, aktivity jako třeba sport hlavně s kamarádkou, s bratrama trávím hodně čas, jdeme třeba posedět po zpívání. No a se sestřenicemi z té rodiny chodím na romský zábavy.
- K** A jak často jezdíte za tím zbytkem rodiny?
- E** Skoro každý týden. Hlavně o víkendu, když mají rodiče vlastně pracovní volno.
- K** A tam žije nějaká romská komunita?
- E** Dá se říct, že jo. To je teda ta rodina pospolu.
- K** Kolik to je asi lidí?
- E** No, tak přesně nevím, ale plácnu asi 20 rodin. Oni se tam jako všichni znaj. Ne všechno je moje příbuzenstvo, ale všichni mě znají od malička, já znám je, zdravíme se, bavíme se.
- K** Když tam za nima přijedeš, jak to probíhá?
- E** My teda jezdíme přímo za babičkou a jezdíme teda většinou celá rodina. To je jakože taková normální návštěva. Babička je většinou teda hodně pohostinná. To jsou teda asi všichni Romové. Třeba hned nese jídlo na stůl a my jsme po obědě. No a oni se tak jako bavěj a já vždycky zdrhnu za těma sestřenicema, k tetám a mám co dělat celý odpoledne.
- K** A co ty sestřenice. Jak jsou staré, co dělají?
- E** Tak ty jsou jak který, ale já jsem nejstarší. Jinak to jsou holky kolem 17, 16 let. No a většinou už mají děti.
- K** Mají už děti? A jaký to pro tebe je? Jsi z nich vlastně nejstarší.
- E** No, ony mi pořád říkají, že už mám na čase a tak. A já jim říkám, že ne, že nemám na čase. Spíš je jako lituju. Ne že by se měly hodně špatně, to ne, ale mohly něco dokázat no, než hnedka založit rodinu.
- K** Máte nějaký společný témata? Máte se o čem bavit?
- E** Jo, to asi jo. Třeba babička se mě hodně ptá na školu. A tety se mě pořád ptají, jak to jde. Fanděj mi a pořád mi zdůrazňují, že ne ať něco vyvedu a tak. Abych nebyla hnedka těhotná, ať si dám na tyhle věci pozor. Myslim, že jsou na mě i pyšný.
- K** Aha, to je zvláštní. Žiju v domnění, že Romové nekladou vzdělání jako důležitou

hodnotu.

E No, já myslím, že kladou. Ale ty moje sestřenice, oni je jako jejich rodiče hlídali, aby nedělaly blbosti a tak. Ale ony jsou prostě takový temperamentní, nevědí do čeho jsou a už se to nedá vrátit.

K Jo. Teďka teda mluvíš konkrétně o tom otěhotnění, jo?

E Třeba jedna moje sestřenice dělala jako zdravotní školu, byla to dokonce střední škola v Trutnově. Měla na to no, ale pak poznala přítele, otěhotněla a už se nedalo nic dělat. No, ale mám i bratrance, kterej je taky na střední škole a ten to chce dodělat. Už je jako ve třetáku, věřím, že to dodělá. On pak chce jít taky na vysokou.

K Jen k těm sestřenicím mě napadá, jak to dělají s antikoncepcí?

E No, ono je to ani nenapadne. Prostě před tím pohlavní stykem je to nenapadne.

K A co tvoje mamka, mluvila s tebou někdy o těchto věcech? Jako třeba o antikoncepci a tak?

E Jo, mluvila semnou. Vždycky říkala, no vy už spolu jako chodíte, tak bys měla dojít na gynekologii a takhle. No a já jsem jí vždycky naslouchala a poslouchala ji.

K A ještě mi řekni. S kolika sestřenicema se asi stýkáš?

E No, je to asi 18 sestřenic.

K A mají ty rodiny početnější?

E No, zatím ještě ne, zatím mají tak po jednom, po dvou dětech. Ale myslím, že do budoucna budou početnější.

K Jo. A pamatuju si, že jsi říkala, že mamka se na učila romsky. Jak je to s babičkou. Jakým jazykem se s ní bavíte?

E Bavíme se romsky. Ale babička umí i česky. No a já zase umím plynule romštinu.

K A jak to máte doma? Jak se tam bavíte?

E No, bavíme se i česky, i romsky. No takhle. Mamka se naučila romsky a tat'ka česky. Tat'ka předtím vůbec neuměl česky. Už teda mluvil trochu i dřív, když byl na škole, ale spíš se to naučil až potom, co se seznámil s mamkou.

K A doma převládá čeština nebo romština?

E Spíš romština.

K No a jak ty dva jazyky zvládáš?

E Úplně perfektně. Mluvím oběma vlastně už od narození. Všemmu rozumím. Právě jdu i po ulici a partička Romů na mě v romštině nadávali, že jsem bílá, a že mi chtěli něco na kabelku. No a já jsem jim romsky odpověděla, že jsem Romka a že mi nic nebudou brát.

Oni se teda začali hodně tlemit.

K Když jsi byla maličká, měla jsi jen bílé kamarády? Myslím tím třeba v rámci školy. Nebo tam byly integrovaný i nějaký jiný romský děti?

E Romové tam nebyli. Ani ve školce, ani na základce, ani na střední. Až na vysoký škole, tam semnou chodí jedna romská holka, ale ta se k tomu jako nehlásí jako já.

K Takže jsi vlastně celý život vyrůstala ve společnosti bílých.

E Jo. Já si myslím, že kdybych vyrůstala jen mezi Romama, tak bych takhle nedopadla.

K Takže myslíš, že odtržení od romský komunity na tebe mělo vliv v budoucím životě?

E Jo, to určitě.

K Věděla bys, jak se vlastně mamka s taťkou dostali z Náchoda od rodiny do Poličky, kde žijete doposud?

E Jo, to budu vědět. Protože mamka jakoby bydlela přímo u taťkovi mamky, jako u babičky. No a pak jich tam ve 2 plus 1 bydlelo hodně. Tak se museli odstěhovat. No a našli si byt v Polici. Jak vlastně mamka měla dítě, tak nejdřív žila s nima.

K Takže se vlastně mamka s taťkou z té komunity odtrhli? Jak na to reagovala babička?

E Já jen vím, že měla toho máho bráchu hrozně ráda a mojí mamce hrozně kecala do výchovy. Vždycky když je nějaká oslava teďka, tak se na to vzpomíná, jak babička mamce radila. No a potom si mamka oddechla, když se odstěhovali. Ale na návštěvy se jezdilo pořád.

K Takže se stále udržovat styk s rodinou?

E Jo. Ještě k tomu vzdělání jsem si vzpomněla. Já jsem se hnedka po maturitě na vysokou nehlásila. Nejdřív jsem šla na učňák, na rok a půl. No a pak jsem to zkusila na vejšku.

K Co to bylo za školu?

E Teplice, kuchařka.

K Co tě k tomu vedlo jít po maturitě na učňák?

E No rodiče hlavně chtěli, abych hnedka nečuchla k penězům. Takhle to chtěli. Hlavně abych se pořád ještě něco učila. Bylo jim jedno co. Hlavně se učit, doma si vypisovat z knížek ke zkouškám na vejšku. Věděli, že tam to pro mě bude jednoduchý a budu mít čas se naučit věci na přijímačky jako třeba psychologii a tak. Ale chtěla jsem to i já sama od sebe, protože mě to bavilo. Takže takhle jsem se připravovala ke zkouškám.

K Jo. Díky. Ještě bych se ráda vrátila k té paní učitelce na základní škole, kterou jsi měla do třetí třídy. Vzpomínáš si na ni? Jaká byla?

E Dobře si na ni vzpomínám, i ji docela často potkávám. No a to byla hrozně hodná paní

učitelka. Ona nás měla jakoby prváky, druháky a třetíáky v jedné třídě, takže furt měla frmol. Ale ona se stíhala všem věnovat. Prostě já jsem měla furt co dělat a ona byla taková hodně empatická k těm dětem. Nebyla zlá třeba jako ta v té čtvrté třídě. To byl úplně pravej opak. To mě teda jako trošku odrovnalo. Ale pak jsem se z toho srovnala. Pak v šestce a dál už byli zase jiní učitelé a bylo to lepší.

K Takže tu zlou paní učitelku jsi měla od třetí do šestý třídy?

E Od třetí do pětky. No a v pátý mi řekla, že mám to romský příjmení. Pak jsem se úplně stranila těch dětí.

K No a v té době jsi měla nějaký spolužáky kamarády?

E Jo, v tu dobu kdy to ta učitelka řekla jsem kamarády měla. To byli tak 3 až 4 kamarádi, s kterými se vlastně bavili všichni. A pak to nebylo takový. To prostě člověk vycejtí, že to nebylo ono.

K A vzpomínáš si na nějaký potíže v souladu se školou? Říkala jsi, že jsi byla v ozdravovně..

E No, to jsem byla. Ale vliv na školu to nemělo. My jsme se tam učili a pak jsem to stejně všechno dohnala. To pro mě nebylo problémový. Ale na té střední škole v tom druháku jsem zameškávala dost často. Protože to bylo i kvůli tomu bratrovi. To jsem měla přes 250 hodin v pololetí. Musela jsem hlavně jezdit do Prahy nebo bejt doma třeba s bratrem když byl nemocnej.

K Cítím v tom roli mamky.

E No, trošku jo no. Holky mi vždycky donášely sešity a já si to doma dopisovala. To bylo teda tím, že mamka s nima byla domluvená. Vědělo se to i ve škole a tak brali ohled.

K A co začátky psaní a čtení ve škole. Jak ti to šlo?

E Já myslim, že jsem byla jakoby v takový normální kategorii, všechno mi to šlo, řekla bych, průměrně.

K A co tvoji přátelé? Řekla bys mi něco k nim?

E No, kamarádka nejlepší je Evička. A to e prostě úplně strašně hodnej člověk. A ještě mám asi tak 2 kamarádi, ale těm bych se jako moc nesvěřovala nebo tak. Spolu s Evou jsme sportovaly, hrály si jako malý a kdyby jí někdo ublížil, tak já bych mu to dokázala oplatit tomu člověku jako za ni. Uměla bych se za ni postavit. A myslim, že ona to samý. Už se za mě i párkrát postavila.

K Takže máte společně dobrý vztah. A co teď dělá?

E Ona studovala vysokou školu, ale nezvládala to studium, takže to ukončila. Rok teďka

	dělala jazykovku a teďka zkouší znovu do Prahy na zemědělskou.
K	Jo a co ti tvoje partneři? Do osy života jsi zakreslila jako negativní událost rozchod s jedním z nich.
E	No, tak ten kluk byl Radim, on byl starší o dva roky. No a zezačátku ty dva roky byly hrozně fajn, podporoval mě, fandim mi ve škole a všechno. Ale ke konci, on měl matku notoričku. Prostě hodně pije. Není nikde registrovaná.
K	A tento přítel byl bílej?
E	No, on je bílej. Teďka mám romského přítele. Právě jeho máma mě hodně urážela. Ne teda přímo do očí, ale on mi to sám řekl. No neměla jsem s ní dobrej vztah.
K	Měla ta maminka vliv na váš vztah?
E	Určitě. Jako ne že by nám zasahovala do vztahu, ale prostě když jsem k nim přišla, tak jako pohostinná nebyla. A asi teda i tím alkoholem, tak o toho Radima se nestarala. Vlastně i jeho otec se upil. Má ještě sestru, ta dělá taky sportovní gymnastiku, bydlí na intru. No a ta je z nich jediná taková normální. No a my jsme se dali do kupy asi rok po smrti jeho taťky. Tak já jsem mu jako pomohla, ale pak mi to přišlo takový blbý, jako vydírání. No a on zezačátku vlastně ani moc nepil, já jsem byla taková, jakože jsem nechtěla, aby někam chodil. Chtěla jsem, abychom chodili jen spolu, a nebo ať si na to pivo jde, ale ať je brzo doma. Vždycky jsme se nějak domluvili. Ale ten poslední rok už to jako nešlo. Snažila jsem se nad ním držet ruku, ale pak už jen vysedával v hospodách se starejma chlapama.
K	Kde jste se seznámili?
E	On je z Police. A seznámili jsme se na diskotéce.
K	A když jsme se rozešli, to ti bylo dvacet. Za jak dlouho sis našla jiného přítele?
E	No, toho mám teďka 7 měsíců. S tím jsme se seznámili na svatbě mojí sestřenice.
K	To bývají velké slavnosti, vid'?
E	No, to jo. Když budeš chtít, dala bych ti kazetu, aby ses podívala.
K	Tak jo. A jak je starej, co dělá?
E	Je mu 24 a pracuje jako dělník. Má stálou práci asi 6 let.
K	Co on a tvoje škola?
E	Jo, to on mě podporuje. Pořád říká, že nesmíme udělat nějakou blbost a tak.
K	Plánujete společně budoucnost?
E	Jo, plánujeme. Až dostuduju, tak něco našetříme, šla bych do práce a pak založit rodinu.
K	Hm. A už máš nějakou představu, kde a co by tě bavilo pracovat?

E No třeba bych chtěla dělat na základní škole speciální. Tam by mě to určitě bavilo. Tam jsou vlastně i romský děti, i postižený děti. Nebo třeba nějaký nízkoprahový zařízení u romských dětí. Ale nevadil by mi třeba i dětskej domov a tak.

K Takže to bude oblast speciální pedagogiky, kterou teďka studuješ.

E Jo.

K Ještě se zeptám. Když jsi byla menší, chodila jsi ven? Třeba na pískoviště, atd.

E No právě že mamka nás učila jako ráno se najíst, pak mamka uklízela, nám dala třeba si dělat úkoly nebo hrát si a tak. Po obědě jsme šli se sourozencem ven. Na nás dohlížel teda hlavně ten starší brácha. No a takhle jsme chodili. Na tom sídlišti jsme se vlastně všichni znali, takže tam kdyby se něco stalo, tak tam to všichni vědí. Mamka nemusela mít strach, my jsme si tam hráli všichni pospolu.

K Setkala ses někdy s posměšky směřovanými na tvou osobu?

E No vim, že jsem přišla s brekem ze školy. To bylo v tý pátý třídě. A pak teda jeden spolužák, co jsem s ním seděla, mi řekl, že jsem jako cikánka. No a já jako v tý škole jsem to tak nebrala. Ale přišla jsem za mamku, že se chci dát obarvit na blond. No a mamka se mě ptala proč. No, já jsme ji to řekla a mamka jakože ne, že jako proč. Řekla mi, ať si ho nevšímám a takhle. A nedělala z toho ve škole nic. Ona mi prostě řekla, ať si ho nevšímám, že je hloupej. Tak jsem ho brala za hloupýho.

K No a byl ještě nějaký moment, kdy ses setkala s neobvyklou reakcí okolí?

E Možná až na tý střední. Tak to teda nebylo přímo. Ale jakože jsme tam byly asi 4 vyčleněný dá se říct. Taky mi přišlo, že ty holky mi nevěří, že to jako dodělám.

K Takže myslíš, že tam byly nějaký předstudky vůči tomu, že jsi z jiného etnika?

E Asi jo. Trošku jsem to tam cejtila. Právě když pak byl poslední rok, tak už byly úplně jiný. Už se semnou bavili a všechno. A taky na mě byla vysazená jedna učitelka na tý střední. S tou jsem se nesnesla. Ani nevím proč. Ale bylo to oboustranný. My měly vždycky hodinu a já špatně vidím. No a zrovna jsem si zapomněla brejle. Prostě jsem potřebovala pomoc. Učila nás paličkování. No a pokaždý na mě vystartovala a začala řvát. Jednou jsem takhle vyběhla ze třídy a brečela jsem. Byla jsem z toho dost špatná. Vždycky jsem to chodila říkat mamce. Ona mi ta učitelka chtěla dát i dvojku z chování. Pak na maturitě jsem ji ani nepodala ruku. Mně prostě když někdo ublíží, tak já mu neodpustím.

K Mělo to vliv na školu? Na tvoje školní výsledky?

E Určitě. Já jsem se na ty její hodiny netěšila, nebavilo mě to. Měla jsem dokonce čtyřku

na vysvědčení. To byl snad jedinej předmět na tý střední škole. No a kdykoliv jsme ji měly mít, tak jsem se bála něco napsat nebo i nakreslit.

K A ty jsi říkala, že špatně vidíš.

E No, mám vadu. Tupožrakost na levý oko. Když jsem byla malá, tak jsem šilhala, měla jsem i dvě operace. No a mám dioptrie pětky a čtyrky. Měla jsem astma, ale to po tý ozdravně přešlo. No, ale teď jsem začala kouřit.

K A jak to máš s kouřením? Kdy jsi začala?

E No, to bylo když mi onemocněl brácha. Kouřila jsem hlavně se setřenýma v Náchodě, když jsem bývala u babičky. No a v tu dobu jsem se stýkala hodně s tou romskou rodinou. Chodily jsme kouřit do lesa.

K Jo. Kdybys měla o někom říct, taková bych chtěla být. Znáš někoho takovýho?

E No. Nejspíš bych chtěla být jako ta teta, která vlastně zvládla jak tu rodinu, tak tu školu. No a vede k tomu i ty romský děti.

K To je tatínkova sestra?

E Ne. Tatínek má bratra a to je jeho manželka.

K A je naopak někdo, o kom bys řekla, že taková být opravdu nechceš?

E No, má jednu kamarádku. Ona je taková promiskuitní, teda hodně promiskuitní. A podle mě je i hodně prolhaná. Ona se přistěhovala do Police, když mi bylo asi 12 roků. No a asi 3 roky to šlo, to jsme se bavily. Ale přišlo mi, že je taková hrozně ubřečená, že nic nevydrží. No jako snažila jsem se ji trochu porozumět, ale teď už se vůbec nebavíme. Měla jsem s ní i jeden problém.

K A k tomu problému mi něco řekneš?

E No, její bratr mě napadl fyzicky. Chtěla jsem to řešit i přes policii, ale nakonec jsem to sama vyřešila. Od té doby se s ní nezdravím a dělám, že ji neznám.

K Ví to někdo z rodiny nebo přátel?

E Jo, vědí to všichni. Bylo to jakoby díky ní. Ona mi jako nadávala a ten brácha se do toho vložil. No, já jsem jí to vrátila, nenechala jsem se.

K Jo. A jak to bývá u vás doma takhle se svěřováním se?

E No, hodně to nebývá. Jen v těžkých situacích. Když si třeba opravdu nevím rady. Jinak spíš jako řeším věci s kamarádkou a teďka už hodně vím sama. No a nebo přítel.

K A jak bys odpověděla na otázku: Kdo jsem vlastně já?

E Jsem hodně temperamentní, strašně ráda a hodně se směju, nevydržím nudu a furt bych něco dělala. I když jsem ráda, a když si můžu chvíli odpočinout, ale to jen když jsem

unavená. No, tak si odpočinu a vstanu úplně zase nabitá.

K Dobrá. Díky za odpovědi.

E Ještě ti může vyprávět o těch romských zábavách. My chodíme hlavně na ty větší, který jsou tady v Hradci. Většinou to jsou romský kapely, třeba Kmeťo Band, RomanoDrom a tak. No a tam se tancuje. Když jdu tancovat mezi bílý na diskotéku, tak si tolik nezatancuju. My tam máme ten náš čardáš a takový tanečky. No a všichni mají hodně nazdobený šaty a zlato. To mám taky ráda. Sama taky nosím hodně zlata.

K No a když jsme u té muziky, jakou posloucháš?

E No, hodně romskou. Teda víc romskou než českou. Ještě poslouchám skupiny ze Slovenska, pak olašskou romštinu a taky romštinu z Maďarska.

K Tomu taky rozumíš?

E Trochu. Něco málo jo.

K A co s rodičema. Chodíte taky někam společně? Třeba na nějaký kulturní akce?

E No, chodíme na festivaly. Třeba v Lysý bývají romský festivaly. No a chystáme se na mezinárodní romský festival Khamoro, ten má být v Praze.

K Jaký to pro tebe je být Romkou?

E No my se prostě bavíme s tou romskou rodinou, užíváme se tyhle akce. S nima si to prostě užiju jako nikdy. Myslim si, že bude ještě hodně dlouho trvat, než ta bílá kultura pozná, jako obecně, i ty klady naší romský kultury. Pořád se to bere jako z povrchu a spíš se pořád ukazuje na to špatný. Mělo by se ale ukazovat i to dobrý. Myslim, že by se to mělo brát i na těch základkách, aby jako děti věděly a poznávaly i ty romský děti. No a taky aby přebíraly i tu romskou kulturu, romštinu. Jinak to podle mě nebude nikdy dobrý. No ale nejlíp mi je asi mezi těma Romama.

K Kdybys měla odpovědět na otázku, co tě nejvíce motivovalo/motivuje se učit?

E No nejvíc asi rodina jako rodiče, pak ta paní učitelka a asi i okolí. Já jsem se jako chtěla vyrovnat těm bílejm dětem.

K Vzpomínáš si na moment, kdy sis uvědomila, že jsi trochu jiná?

E No asi až v té pátý třídě. Do té doby jsem se považovala za normální dítě. Čím jsem ale starší, tím to pocítuju čím dál tím víc. No a od té doby to ve mně jako zůstalo. Třeba když jsme se ve školu učili o jiný kultuře, třeba jen o indiánech, tak jsem se schovávala pod lavici. No a na té střední taky, třeba holky přišly a povídaly nějaký příběhy, co kde Romové vyvedly. Tak to jsem se styděla.

K Máš nějaký cíle, ideály?

E No, to mám. Chci vystudovat, chci jít dál na magisterský studium. No a pak najít dobrou práci někde u dětí nejlíp. Pak teda vypomocť doma jako i finančně. Ne jako že se odstěhuju a čau. Určitě jim to oplatím. Za to vzdělání jsem jim strašně vděčná. Cítím od nich velkou podporu. No a pak založit tu rodinu.

K Děkuju moc za všechny odpovědi, to bude pro dnešek všechno.

Příloha 3

K Tak Ester minule jsme se bavily o hodně věcech, já bych dneska ráda navázala myšlenkami, které mě od minula ještě napadly.

E Hm.

K Původ, rod, odkud jako Romové pocházíte?

E No, jsme odnož slovenskejch a maďarskejch Romů.

K Ze Slovenska pocházejí třeba Olaši...

E Jo, tak to nevim. Ale babička je jakoby normální Romka, nepatří k žádný takový skupině. Jste takový etnikum normální. Vlastně děda je Maďar a babička je Slovenka, takže to takhle беру no.

K A víš, jak se dostali do Čech?

E Já si musím vzpomenout, jestli mi o tom babička něco neříkala. Ale asi za prací, no. On děda má příbuzný na Slovensku, tak jestli se tam nepotkali, si myslím, a spolu sem asi přicestovali.

K Jo, dobrá. Co bys řekla ještě ke své školní historii? Pamatuju si, že jsi říkala, že jsi chodila už na mateřskou školu a povídala jsi, že jsi tam byla vyčleněná nebo braná jako zlobivý dítě.

E To jo no. Ale spíš až na tý základce.

K Aha. A pamatuješ si něco, nějaký momenty z mateřský školy?

E No, takhle. Já jsem tam chodila asi tak půl roku, protože já jsem strašně zlobila, byla jsem hyperaktivní. Jako neměla jsem to nikde napsaný, ale mlátila jsem děti, jako byla jsem fakt vyloženě agresivní. Takže mě tam ani moc nechtěli v tý školce, i ty učitelky.

K Takže to, že jsi tam chodila jen půl roku mělo nějaký význam?

E No, jako ani já jsem tam nechtěla bejt. Takže nevim, jestli to mělo nějaký význam.

K A pamatuješ si, jestli jsi tam měla nějaký kamarády?

E To si nevzpomínám. Jo ale vim, že tam semnou chodil mladší brácha. No a ten tam taky nechtěl bejt. Ale chodil tam asi rok. Ale nechtěl tam bejt kvůli jídlu.

K Co tvoji příbuzní, chodili taky do mateřský školy? Tím myslím třeba ty tvoje sestřenice.

E Myslím, že ne, že nechodily. Možná až teďka ty mladší, ty choděj. Ale moje generace nechodila.

K Pak jsi tedy šla na základní školu a měla hodnou paní učitelku do třetí třídy, co si pamatuju..

E Jo, do tý třetí třídy. No a pátá, ta byla hodně kritická.

K Vzpomínáš si na to období od 1. do 3. Třídy? Charakterizovala bys ho nějak?

E No, to bylo dobrý. Měli jsme tu hodnou paní učitelku, byly jsme tři třídy v jedné třídě vlastně. A vona se nám prostě stíhala věnovat, uměla prostě semnou jednat, protože věděla, že jsem prostě taková jiná než ostatní děti. Ona mi musela dávat pořad práci, abych byla zaměstnaná. Já jsem pořád něco počítala, ona mi dávala čtení. No a dokonce i k nám domů se stavovala a jako chválila mě u mamky, že jsem jako šikovná a nebyl s ní problém. Měla jsem k ní vlastně vztah nejen jako učitel-žák, ale i takovej kamarádskej vztah.

K A ve třetí třídě jste pořád chodily tři třídy dohromady?

E No, jen do té třetí. Pak jsem přestoupila do jiné školy, protože tam to končilo. Přestoupila jsem do Suchodola a tam byla 4. a 5. třída. Tam ta paní učitelka byla pravej opak té předchozí. Ona to semnou prostě neuměla. No a nakonec jsem přestoupila do Police na 2. stupeň. Tam už jsem byla normálně. No jako byly tam problémy občas, ale snad jako normální. Myslim, že tam nebyla šikana.

K Co rodiče, řešili tvoje problémy s učitelkou? Když jsi třeba chodila smutná ze školy a tak..

E Jo. Oni to řešili furt právě. My jsme třeba jako probírali jména ve 4. třídě a na to nikdy nezapomenu. Že my máme romský jméno a takhle to řekla před celou třídou. No a já jsem jako utekla ze třídy a šla za ředitelem, jako v té čtvrté třídě jsem šla za ředitelem a šla jsem si jako stěžovat. Říkám jako, že to jako je romský jméno, ale že to jako nemusela říkat před těma dětma. No a pan ředitel jí předemnou řekl, že to jako neměla dělat. No a já jsem doma brečela a chtěla se obarvit na blond. No a mamka mi to vysvětlila a nakonec blondatá barva nepřišla. A ani nepříjde.

K Ale je pravda, že na ulici docela potkávám Romy, který mají blondatou hlavu.

E No, to je hit.

K Proč myslíš, že to dělají? Proč tě napadlo zrovna blond vlasy?

E No já jsem si jako myslela, že ty blondatý lidi nemají problémy. No prostě blondýna, že jo. Jako světlá a ne jako hnědovláska snědá. Tak jsem v tu dobu přemýšlela. No, ale dneska bych si nedala ani melír. No a ještě co mě napadá, tak ta učitelka byla taková zlá prostě. Ona se nám nestihla ani věnovat. Mně přišlo, že ona to ani nezvládala.

K Jaký předměty tě v tu dobu bavily?

E Tělocvik, ten mě bavil celou dobu. No a taky mě bavilo takový to pěstování na zahradě a tak. To jsme měli taky s ní. Pamatuju, že jí vždycky lezly kalhoty, vylejzal jí zadek, já

jsem se jí za to smála a ona mi vynadala.

K Jakej byl ten druhé stupeň? A jak si třeba zvykala na nový spolužáky?

E No, já jsem jako pořád přestupovala. Jako z té třetí třídy do čtvrtý to nebylo tak těžký. Tam ten kolektiv byl jako dobrej. No a na té základce, tam jsme byli smíchaný z vesnic i měst, no a tam se na nás některý povyšovali, tedy ty z měst. Já jsem přitom byla taky z města. No ale jak jsem přišla z těch vesnic, tak tam byly boje. Třeba i proti třídám. No a ještě jsme byli děčko, takže nám říkali debilové.

K Aha ☺ Jak ses vnímala v rámci té třídy? Byla jsi spíše šprtka nebo spíš ta, která nebyla moc vidět..? Jakou roli jsi hrála v té třídě?

E Já jsem byla takovej střed jako. Ani šprt, ani to. Nebyla jsem ani nějak moc oblíbená. Taková normální, měla jsem tam svoje kamarády. Jako bavila jsem se se všema, ale měla jsem svoje kamarády. No a pořád jsme řešily takový ty ženský věci, pomluvy a tak, jako všude.

K Vzpomínám si, že jsi mluvila o kamarádce Evičce. Ta chodila na tuhle školu s tebou?

E No, ale nechodily jsme spolu do třídy, protože ona je mladší. No ale většinu volného času jsem byla s ní, jako venku a tak.

K Jo a po základce jsi šla na střední polygrafickou. Jak to bylo tam?

E No, tam mě některý holky neměly rády a dávaly mi to i najevo přímo.

K Jak ti to dávaly najevo?

E To byly pořád nějaký posměšky. To jsme byly s jednou kamarádkou a pořád to bylo na nás dvě. To byla celá třída. Možná tak tři, čtyři se zdržovaly. No a tam mi to přišlo už jako šikana někdy no.

K Reagoval na to někdo třeba z učitelů?

E Ne. Já jsem si stěžovala, mamka si stěžovala. Když už šlo jako fakt do tuhýho, mamka si šla stěžovat a ta třídní učitelka furt jako byla neutrální taková. Nesnažila se ani té třídě domluvit, nic. No a vlastně s tou jednou učitelkou jsem tam měla jako hodně výstupy. Jakože furt do mě prostě šila. I když jsem nic neřekla, třeba jsem něco vyráběla, to jsme měli praktický. No a ona na mě hned začala řvát. Pak dokonce i ti spolužáci, co byli protivní, říkali, že to jako přehání. No a mamka pak jako zakročila. Ona mi jako chtěla dát nějaký třídní postih a mamka řekla, že jí dá na Ministerstvo školství, že tam jako napíše dopis. No a pak to stáhla jako teda.

K Jo. A měly ty tvoje vztahy se spolužáky nějaký vývoj?

E Jo, prvák a druhák, to bylo takový že v prváku jsem se učila hrozně dobře a furt na mě

koukali jako divně, že mi to asi šlo. V druháku jsem tak nějak polevila, ani nevím proč a to bylo furt takový stejný. Jako pořád narážky, naschvály. Já jsem se třeba hezky oblíkala a ony pořád „no co to má na sobě“ a takový ty kecy. No a pak ve třetáku mi odešla kamarádka, ona ukončila, protože byla těhotná. No a pak se semnou začaly bavit, protože viděly, že jsem sama a že to je jako blbý nebo nevím. No a ve čtvrtáku to už bylo dobrý. Že jsme jako drželi i pospolu. Ale nešla jsem se s nima rozloučit na maturiták. Jako na maturitáku jo, ale na tý rozlučce, co byla pak, tak tam jsem nešla.

K Jasný. Vzpomínám si, že jsi po střední šla ještě na učňák.

E Jo, to byl kuchař.

K Jak to probíhalo? Šla jsi hned po střední?

E Ne. Já jsem měsíc dělala v nízkoprahovém zařízení pro Romy.

K Co to bylo za práci?

E No byl to jen měsíc, já jsem to ukončila, protože jsem ještě nebyla připravená jako na tu práci s těma dětma. Mě to hodně vysilovalo a chtěla jsem se ještě jako učit nebo aspoň něco, abych nezakrněla. No a tam jsem dělala něco jako asistenta pedagoga. Jako bavilo mě to, ale já jsem pak měla výstup s tou svojí tetou.

K Ta teta v tom zařízení pracuje?

E No, to je její, ona je ředitelka. Tahle teta je ten můj vzor. I když se spolu moc nebavíme. No a pak jsem šla na ten učňák. No takže jsem vlastně měsíc pracovala, nikam jsem se nehlásila, asi jsem to měla jako brigádu nebo nevím, teď si nevzpomenu. Jako abych nemusela platit. No a v září jsem šla zase do školy.

K Takže to jsi nastoupila na tu kuchařku.

E Jo.

K Pamatuju si moment, kdy jsi mi říkala, že doma tě nabádali, abys nepříčuchla k penězům.

E No to jo. Jim jako nevadilo, že dělám tuhle práci. A to byla moje iniciativa, že jsem nechtěla pak už dělat, že už jsem se tam necejtila. Oni řekli, že to je jedno, jestli budu vydělávat, ale že pak nevěří, že pak půjdu dál do školy. Takhle to bylo, no. Tak jsem sama jako řekla, že když se jako nedostanu, tak si dodělám učňák. No a že budu mít učňák a maturitu, jsou to dva papíry, to se neztratí.

K Ty jsi říkala, že ti tam něco nesešlo v práci. Co to bylo?

E No jako ty děti. Byly tam prostě dvě děti nezvladatelný. Já jsem je nezvládala. Normálně mi vyrazily dvěře a tak. To byly jako volnočasový aktivity, jako po škole. Mohly se tam třeba doučovat, dělala jsem s nima různé sportovní hry, tanec a tak. No a co mi vadilo

byla ta teta a ty děti nezvladatelný.

K Co se stalo s tou tetou? Nějaký spor?

E No. Já jsem měla prostě vymezený čas na práci a měla jsem ti trávit vlastně v tom zařízení. No jenže já jsem chtěla jako udělat svůj plán, že s nima třeba půjdu na procházku, nasbíraj si třeba něco, pak něco budou tvořit třeba druhej den nebo tak. No a ona mi to jako pořád kritizovala a nelíbilo se jí to. No a furt jenom abych s nima byla zavřená, to se mi taky nelíbilo. Přišlo mi, že to jako nemělo žádný řád.

K Jo. A když ses rozhodovala o vejšce, na kterou půjdeš, co tě vedlo k tomu vybrat si tento obor?

E No, to jsem říkala, že vztah k těm lidem jako, že pomáhat je důležitý. Pak můj brácha, že jsem si jako něco prožila. No a pak že bych chtěla jako pracovat s těma Romama, což přes tohle je možnost, a nebo prostě v tý sociálně sféře bejt no. Tak asi takhle.

K Dobrá. A co tvůj přítel, je on minule nějaká změna?

E No, my se teďka hádáme. Teď už zase ne, ale byla tam taková malá krize. Už přicházejí takový malý krize.

K Jaký je důvod k hádání?

E No že jsme oba nerváci a nevyměníme si slušně názory. No a většinou to vychází z prkotin.

K Jak pohlíží ten tvůj přítel na tvou školu?

E Jo, to jo. To on mě právě fandí. Říkal, že žádný miminko, že až po škole a takhle. Spolu to vidíme až do budoucna. Teď spolu jako chodíme, ale nežijeme. No že si jako tenhle čas musíme užívat. Pak přijdou ty horší chvíle. To on je v tomhle rozumnej.

K A on žije v romský rodině? Stýkáš se s nimi?

E Jo, tam jako chodím. Já mám se svou tchýní dobrý vztahy. Už si mě hrozně oblíbila. Tchán ten mě má jako taky rád. Nedává to sice najevo, ale má mě rád, je to na něm vidět. On mi to ten přítel říká. On má jako ještě ségru a bráchu. No a tu bráchovu slečnu, tu moc nemusí, protože je taková jako prej není dobrá.

K Aha. A mluvila jsi s nima někdy v kontextu školy? Jakože chodíš na vejšku.

E Jo. Hlavně ta jeho mamka se mě ptá, třeba když mám zkoušku. A říká, že to právě jako musím dodělat a takhle, že to jako je úspěch. No a pohlížej na to, že to jako ještě takhle nikdo moc nedokázal. Takže tímhle způsobem.

K Takže vnímají kladně, že studuješ?

E Určitě jo, kladnej přístup.

K Někteří Romové nekladou na vzdělání důraz.

E Ono jako u nich, oni to tak maj, že to jako není důležitý. Protože..nevím proč, ale oni vědí, že mě k tomu vedou rodiče a že prostě rodiče chtěj, abych to dodělala. No a i já, že jo. No a kdybych to nedodělala, byli by na mě svým způsobem našťvaný, ale i já na sebe. Ale kvůli klukovi, to jsem řekla narovinu, že zase jako kvůli němu nenechám školy, že zas taková láska to není.

K Tak jo. A co tvůj vztah se širší rodinou? Co ta teta?

E No, my se teďka jako moc nebavíme. Nebo jako bavíme, pozdravíme se, ona se na mě vyptává u mamky, jak mi jde škola, já se zase ptám, jak jí jde práce, ale spolu jako moc vlastně ani není možnost, že bychom se třeba viděly. Právě ona teďka porodila ve 40. No jako je tam ten zájem, ale teďka se spolu jako nevidáme.

K V čem spočívá to, že zrovna ona je tvůj vzor?

E No prostě že ona to dokázala, že ona je Romka a jako to dokázala.

K Myslíš tím, že ona dokázala vystudovat tu vysokou školu?

E Jo, to určitě. No a ještě vlastně při dětech, za což ji obdivuju.

K Jo. Vzpomínám si na jeden moment, když jsi mi vyprávěla o tom, že tě příbuzní varují, aby sis to nepokazila a nebyla těhotná. Kdo tě takhle hlavně varuje?

E No mamka a ta mi to řekne jako narovinu. Jakože si prostě musím dávat pozor. No a taťka ten mi to jako neřekne, ten to jen naznačí.

K Takže se o tom nemluví otevřeně.

E Jo.

K A v té širší rodině, bavíš se o tom s někým?

E No, s těma sestřenicemi občas, ale málokdy. Třeba ta jedna z Náchoda mi říká, že si musím dát bacha. Protože ona měla jít na zdrávku a pak otěhotněla. Takže hlavně ona mi dala tu radu. Ale teď už v současnosti ne. O otěhotnění ještě neplánuju.

K Vzpomeneš si ještě jednou na významný osoby ve tvém životě?

E Teta, mamka, kamarádka, no a asi i ten brácha, jak byl nemocnej. Mě to obohatilo. No, pak ta učitelka a pak jsem dělala ten sport, tak ta trenérka.

K Narazily jste někdy s trenérkou na téma, že jsi Romka?

E Jo. Jako když jsem byla malá, tak ani ne. Ale teďka k nám začala chodit malá holčička a ona mi je strašně podobná, když jsem byla malá. No a ona je snědá Romka. A ona mi říká: „no, tak je celá ty, jak je snědá a takhle“. Ona to jako všechno ví.

K To je super, že k tobě přistupovala bez jakýkoliv předsudků.

E Ona byla skvělá. Jsem ji brala skoro jako babičku. Jsem k ní chodila i na návštěvy, všechno. Ona mi říká, že když jsem byla malá, měla jsem v sobě tolik energie a sama mi řekla, že to mám i tou krví, tím temperamentem.

K To k tomu romství patří.

E No, ale teď už jsem klidnější.

K Jsi obecně klidnější nebo se kontroluješ?

E No, víc se kontroloju. Já jsem totiž hrozně výbušná. Vybíjím to hlavně tím sportem a přítelem, ale i třeba diskotéka, tanec a tak. No a škola. To taky někdy vybíjím školou.

K A čím to, že se kontroluješ?

E No kdyby mě někdo potkal na ulici a řekl mi něco špatného před 5ti lety, tak mu to 100% nebo spíš 200% vrátím zpátky. Kdyby mi to řekl teďka, tak se na něj usměju a jdu dál, protože vím, že to nemá smysl se hádat nebo prostě to rozebírat, protože moudřejší ustoupí. Ale není to vždycky jako. Právě s tím přítelem jsme i o tom mluvili, že jsme říkali, že se musíme kontrolovat oba, že to prostě jinak nepůjde. Já jsem mu říkala, že má každý svůj názor a že on mi ho nesmí brát. Tak říkal, že jo.

K A hodně se hádáte? Lítají u toho i věci?

E Ne, to ještě ne. My se jako spolu skoro nehádáme. Hádáme se hlavně přes telefon. Osobně se jen jako urazíme a nemluvíme spolu. No a je to takový, že se čeká, kdo přijde. No ale přes telefon si řekneme i sprostárny a všechno.

K Jo. Další otázkou je, jak se vyrovnáváš s romstvím? Vzpomněla by sis na nějaký konkrétní momenty?

E No, tak to bude zase ta čtvrtá třída, konflikt s paní učitelkou. A jinak jako přímo s dětma nebo v kolektivu nevím.

K Co okolí? Například lidé na ulici.

E No, někdy mám pocit, že na mě divně koukaj. Přijde mi to, ale nevím, jestli to není vsugerovaný. Ale třeba když jedu autobusem a nastoupěj tam Romové, jako ty chudší, to se mi stalo asi před měsícem, já jsem seděla vpředu mezi normálníma a učila jsem se. Nastoupila tahle banda a sedla si tak doprostřed autobusu. No a ty lidi vpředu je pomlouvali, jak se chovaj a tohle a no já jsem tam seděla mezi nima. Já jsem se tomu smála, protože oni mluvili romsky, hádali se a tohle, tak jsem je poslouchala. No a taky jsem poslouchala ten druhý názor. Takže jsem už asi taky bílá.

K Takže v tuhle chvíli ses identifikovala s bílýma?

E Jo. Nebudu se hlásit k těmhle. Ale měla jsem chuť jim něco romsky říct, ať se třeba ztišej

nebo že tady nejsou sami.

K A udělala bys to kvůli nim, a nebo kvůli těm lidem, kteří je pomlouvali?

E No, hlavně kvůli nim, aby si jako uvědomili, že nejedou sami. Celý mi to přišlo směšný ta cesta, bylo to dobrý.

K A pocitově ses od jich odlišovala?

E Spíš jo, spíš odlišovala.

K Dobře. Děkuji, to bude pro dnešek zase vše.

Příloha 4

K Vrátním se k tomu, že jsi říkala, že když jsi byla maličká, svoje romství sis ani moc neuvědomovala.

E Vlastně ani ne. Až v tý čtvrtý třídě, po tom konfliktu s tou učitelkou. Jako malá jsem si hrála s bílýma i černýma a bylo to dobrý, nic mi nepřišlo divný.

K Mluvila někdy tvoje mamka o tom dětském domově? Vzpomíná na něj?

E No jako mluvila o něm, ale málo. Spíš o tom mluvila smutně, že tam jako měla sourozence, taťka za ní docházel občas a pak šla studovat. Obecně spíš nic moc. Ale nemluvila, než mluvila.

K A jak to bylo poté, co se mamka přivdala do vaší rodiny?

E Ten děcák asi s taťkou nijak neřešili. Jen si pamatuju, že babička neměla rádu mojí mamky mamku. Ona jim prý přijela na svatbu a zkazila jim ji. No a babička ji neměla rád taky proto, jak mohla dát děti do děcáku. Protože o Romech se povídá, že dávají děti do děcáku, ale není to tak pokaždé pravda. Já osobně neznám Roma, kterej by dal dítě do děcáku a to jich znám hodně. No a kdo dá, pak se to asi hodně medializuje nebo já nevím. Třeba moje babička má jako 6 dětí a má postiženýho a není v ústavu, nic. A nebo máho přítele babička má 11 dětí a nikdo nebyl v ústavě.

K Vnímám, že to jsou velmi početné rodiny.

E Jo, ta babička přítele měla 11 dětí.

K Mám pocit, že je tady zase nějaký stereotyp nebo předsudek, že se Romům více častěji rodí postižené děti. Jak to vnímáš?

E Víc postižený děti? Mám pocit, že tam budou spíš ty vady jako ve škole. Ale přímo jako to mentální postižení, to si myslím, že moc ne. Strojda je třeba mentálně postižený, ale to je spíš taková výjimka. Ještě teda v mém okolí znám jednoho slepýho a myslím si, že více mentálně retardovaných Romů se nerodí, to ne. Jako stane se to, že se narodí postižený dítě, ale to už je pak jedno, jestli to je Rom nebo bílej. Ale nevím, nemám v tomhle asi rozhled.

K Dobře. V čem si myslíš, že jsi spíše Romkou a v čem jsi spíše bílou?

E No tak Romka asi v tom chování, jakože to jo, to se musím hlídat. Pak asi teda vizáž a pak nevím..

K Aha. A jak je to s tím chováním? Říkáš totiž, že se musíš kontrolovat..

E No protože vim, že nemůžu vyvádět po autobusu, protože to prostě vim, ale ostatní děti to třeba nevědí (vyprávěný příběh s autobusem). Když to tak řeknu, jsem jako socializovaná, začleněná. S tím chováním, asi to není úplně chování, je to něco, co jde ze

mě, nějaký vnitřní pocit, třeba moje reakce na určitý situace.

K Reaguješ tedy více romsky? Co to znamená?

E Víc agresivněji, prudce, ale myslím si, že bych neublížila, to ne. Jsem taky zbrklá. No a bílá jsem asi v tom ohledu, že se učím, že jsem pro sport, což jsou teda i Romové. Je to těžká otázka, ještě jsem nad tím nepřemýšlela. Ještě mě napadá, že Romka jsem v tom, že uznávám romský tradice. Jakože český taky, jako třeba Vánoce a tak, ale my máme svoje tradice a já je uznávám. Máme ty svoje tance a zábavy, řeč nebo jazyk, no a tak..

K Zmínila jsi Vánoce. Romové Vánoce slaví? A co náboženství?

E Jo, slaví normálně. A myslím si, že Romové jsou více pobožní. Nevím teda jak to má ta moje generace, kolem dvaceti roků a takhle, ale moje babička, přítele babička i moje tety jsou pobožný. Mého přítele babička ta musí být každý den v kostele. No a já nosím na krku křížek a nevím no, jestli věřím, ale když je nejhůř, tak se k němu obrátím. Ale Romové mají obecně k víře blízko. Třeba moje sestřenice, ty je 19 a je taky věřící.

K Kdybych se měla ještě vrátit k tomu tvému romství, rozlišuješ situace, kdy jsi více Romka a kdy více bílá?

E No, když jsem doma, tak jsem sama sebou. Třeba předevečím jsem byla normálně sprostá před rodičema. Tak jsem si to uvědomila a říkala si, že to je hrůza. Ale jen jsem si tak pro sebe nadávala nahlas.

K A používáš český sprostý výrazy, a nebo romský?

E Používám i romský.

K Víím, že slovo „dilino“ znamená v romštině hloupý?

E No spíš jako blbý nebo blbec. Tyhle základy jsou známý no, to věděj i bílý.

K Další otázku tu mám. Co si myslíš o Romech? Jak je vnímáš? Jak vnímáš jejich vztah k bílé populaci?

E Jsou to dobrý lidi, akorát potřebujou více pochopení a potřebujou trochu více vízt od bílých, ukázat, co je dobře a co je špatně.

K Pamatuju si, že jsi vyprávěla, že romství se vnímá velmi povrchně, vidí se hlavně ty negativní stránky. V čem vidíš ty pozitivní stránky?

E Pozitivní jsou určitě vztah pro rodinu, co já znám, tak nedají dopustit na svoje děti. Ať už ty děti mají pravdu nebo ne, prostě nedaj na ně dopustit. No, takže na prvním místě rodina asi. Pak ty tradice jejich, jako tanec a hlavně hudba. Nebo třeba i pohřby, to je taky mazec.

K Pohřby jsou velké slavnosti?

E No, tam se chodí vlastně tři dny společně a povídají se o něm vtipy, vzpomínají na něj. Každý večer se všichni sejdou, do dvanácti hodin, pak se modlejí všichni za něj, povídají se historky, co s ním kdo zažil, snažej se jako myslet pozitivně, tedy samozřejmě slzy tam jsou. Je to asi jiný než u bílých. Když je třeba ten Rom starší, tak on si na to jako šetří. Tam pak ta rodina většinou nemá starost o ten pohřeb.

K A co svatby, byla jsi na nějaký?

E Jo, byla jsem teďka. Vdávala se přítele sestřenice. Oni to teda neměli v kostele, což u Romů v kostele bývá. Tadyto ale byla starší paní, už 35 roků. Měla to normálně na úřadě, myslím, že to mělo stejný průběh jako u nás. No a všechno bylo takový jako nazdobený, až přezdobený. Jakože každé musí mít pořádný šaty. Já jsem si teda vzala normální černý. No a všichni tam měli takový ty saténový šaty a takový blbosti, ale to mě moc nebere. Pak následuje velká hostina, to musí teda praskat stoly, je tam hodně jídla, hodně se na tom zakládá.

K A jak probíhá ten obřad?

E Normálně, na úřadě oddává starosta, do kostela se taky nezve nikdo speciálně. Akorát po obřadu venku hraje romská kapela, ta nevěsta se musí prostě vytancovat. Vlastně i předtím než jde na ten úřad, tak jak vyleze z baráku, musí se vytancovat. Jakože náš tanec jako čardáš třeba.

K Takže stále tančí?

E Jo, jsou z domu a pořád tančí. Každé na ně kouká. No a ty muži ji musejí jako vytancovat. No a na té svatbě se pořád tancuje, pije a jí. Zajímavý je, že třeba za týden jsou strašně rozdílný pohledy na tu svatbu. Třeba ji dokážou i pomluvit. Pokud teda není perfektní, tak pomlouvají.

K Jo. Takže teď jsme mluvily a pozitivních věcech co se týče romství. Jaké ty vnímáš jako negativní?

E No jakže nevedou ty děti nebo jako vedu, ale že ty děti když jsou v pubertě, hned chtějí vlastní děti. To já nechápu, to je asi negativní.

K Vnímáš teda rychlej přechod z dětství do dospělosti?

E Jo přesně. A občas u některý to chování je negativní. I v té společnosti mezi bílými, že by si to jako měli uvědomovat. No někdy to třeba i z té bílé strany to je. No a určitě ještě něco negativního bude.

K Jo, tak třeba si ještě na něco vzpomeneš. A jak vnímáš přístup bílých k Romům obecně?

E No, je to hodně bílý proti Romům. Jsou tady třeba Vietnamci, ty jako pracují, ale jsou

to taky cizinci a přitom není vytvořen tak silnej stereotyp jako vůči Romům. A je to jen tím, že pracujou na tržnicích. Ale jinak sem třeba dováží marihuanu, pašovaný zboží, no a oni to pak jen smetou ze stolu. Třeba tohle Romové nedělaj.

K V souvislosti s marihuanou mě napadá, že jsem jednou mluvila s partičkou Romů a říkali mi, že často kouří marihuanu. Myslíš, že to platí obecně? Že mají Romové sklon zneužívat drogy?

E Jo, to jo. Hlavně teda alkohol. A tu marihuanu taky. A to i holky. Oni v tom hledají zábavu a odreagování, nemají tu správnou náplň volnýho času. Oni totiž nevědí, jak si ho naplnit. On jim to nikdo neukázal. Takže furt doma, pak přijde ze školy a jde ven. Funguje to jako najez se a běž ven. A rodiče řeknou třeba přijď v osm.

K Co si myslíš, že je důvodem, že Romové nejsou tolik vzdělaní?

E Myslim si, že nemají ten vzor. Oni třeba vědí, že je důležitá škola, že se musej jako učit, ale nevědí proč jako. Co z toho pak bude. Oni si třeba řeknou, jo, musím se učit, abych měl peníze. Jde taky o to, že bílý jsou vzdělaní a oni ani moc nechtěj mezi ně zapadnout.

K Takže si myslíš, že se tam vymezují taky vůči bílejím?

E Jo taky, možná jo. To oni vědí, že třeba jako ředitelé jsou vzdělaní a mají hodně peněz. No a řeknou si, že by to chtěli taky, ale prostě se nějak neuměj dostat do té společnosti. No a třeba v té škole mají romský děti problémy, tak to už je jako špatný. Je to pak jako nebaví, rodiče je k tomu nevedou a takhle no. No, a když mají takhle problémy, tak učitel to třeba často ani nevidí. Když je to dítě třeba dyslektik, tak ten rodič by s ním měl jít třeba do poradny, ale oni nedělaj, nevnímaj to. On jim to taky nikdo neřekne.

K Mám pocit, že se očekává, že ty děti už budou mít problémy.

E No, to je stereotyp. Mně třeba učitelka v 9. třídě řekla, že se nemůžu hlásit na střední školu. To byla učitelka, která mě v životě neučila, mi tadyto řekla. A ještě před mojí mamkou. Mamka jí na to řekla, že to v žádným případě. Že jako na střední školu půjdu. Kdybych jí teďka řekla, že jsem na vysoký, tak mi to neuvěří. Ani mě neučila, nic prostě.

K Jo, takže jsme se bavily, že děti nemají vzor, je to těžší..

E No, myslim, že oni mají jako více překážek. No a je to pořád jen kvůli tomu, že jsou Romové. Oni by někteří třeba i chtěli, oni se snažej, ale ostatní to prostě nedokážou ocenit. Jsou třeba děti, který jsou na normálních základkách a moc jim to nejde. Tak jde učitelka, řekne, že mu to moc nejde a prostě ho tam šoupne, do tý zvláštní. Ne, aby si s tím dala práci, ona se raději bude věnovat těm dětem, kterým to jde. To byl případ třeba mého bráchy. Ten nebyl blbej, ale šoupli ho do zvláštní školy.

K A ty jsi do zvláštní nešla.

E No já jsem se jako sama motivovala k učení. Mě to jako bavilo. Já jsem musela pořád něco dělat nebo pořád se učit. No prostě bejt pořád zabavená. No a mamka mě zabavovala buď učením nebo cvičením. Já jsem prostě nemohla bejt moc v klidu. Já jsem si třeba řekla i sama, že si chci číst a takhle. Mě to prostě bavilo od malička. Většinou jsou si doma napsala úkoly, a pak jsem šla ven nebo cvičit.

K A co paní učitelka, chválila tě?

E No jako jo, pořád mě chválila. Teda do tý 3. Třídy. V tý 4. a 5. třídě mě ani nechválila, ale jako ani nepodrážela, to jsem byla průměrná. Ale spíš jako byla zaujatá. No, ta učitelka do třetí třídy mě chválila a dala mi jako ten základ, že učení je dobrá věc. To jsem si od ní převzala. No a v tý 4., 5. to bylo tak, že mě jako občas pochválila. Nešlo moc o to učení, ale o to, jak ke mně přistupovala. Kdybych se třeba měla bavit o tom, jestli by měla být bílá nebo romská učitelka, tak si myslím, že by měla být bílá učitelka. Nebo romská vzdělaná, s vysokou školou.

K A co si myslíš o romských asistentech nebo asistentkách?

E No já nevím jako. Ty bílý by na to mohli zase pohlížet jako na to, že Romové mají zase něco navíc a mohl by to být problém. Spíš bych to udělala nějakou formou po vyučování. Myslim spíš, že ne. Oni snad mají mít jen základní vzdělání, to je málo. Aspoň to středoškolský. Aby to taky umělo mluvit, protože někteří mají základní vzdělání a neumí to ani mluvit. Já jako nevím no. Já jsem třeba romských asistenta nepotřebovala. Prostě si nedokážu představit, v čem to těm dětem pomůže. Musela bych to asi vidět nebo zkusit. Spíš si myslím, že od toho jsou dobrý ty nízkopraháče, protože ty děti tam můžou jít, můžou se tam doučovat a tak. Teď už je třeba i program, že ten pracovník chodí i domů a doučuje ty děti. Mojí sestřenici to moc pomohlo.. Jeden kluk tam docházel a učil se s ní. On věděl, jak má poradit. Je to nějaká terénní služba.

K Proč si myslíš, že Romové tak brzo zakládají rodiny?

E No já nevím. Nevědomí asi. Jak kdo. Oni jsou asi míň inteligentní. Mají to od těch rodičů, jsou prostě pro tu rodinu a takhle. Rodina je důležitá, bejt pospolu. Ale přijde mi, že až potom si uvědomují ty následky. Oni nehledí do tý budoucnosti.

K A jak to máš ty? Plánuješ do budoucna?

E Já jo, já plánuju hodně. Právě teď jsem přemýšlela, jestli pak půjdu ještě dál do školy a nebo jestli si na jdu tu práci s třeba to miminko a ty dva roky si pak dodělám. Jako jo, rozmýšlím se. Přemýšlím třeba, jestli ještě budu bydlet doma a nebo už s přítelem, jestli

ještě vypomůžu rodičům, protože do mě dali hodně peněz. Jestli třeba budu ještě rok doma a pomůžu rodičům. Takhle prostě přemýšlím, no. Možná bych řekla, že to je spíš přemýšlení než plánování. Nebo takový uvažování, no.

K A po škole do práce a nebo na podporu?

E No tak jestli bude dobrá práce, ráda bych šla do práce. No, a jestli nic neseženu, půjdu na podporu a budu braná jako většina Romů, že jo. Nevim no. Oni třeba ostatní Romové by šli do práce, ale ona jim přijde ta malá za tu práci, co oni dělají. To jsou třeba ty těžký práce, třeba zedník. Třeba zedník bere míň, než když půjde načerno. Ono se zdá, že oni nedělej. Oni jako dělaj, ale bokovky. O tom jako nemůžu moc mluvit, ale oni jako dělaj, i když to vypadá, že nedělaj. Přijde jim, že pak za tu práci, co mají dělat, mají málo.

K Takže hrajou roli peníze?

E Určitě. U Romů budou hrát vždycky velkou roli peníze. Obecně peníze jsou důležitý. Ale zas jako jak se to vezme. Kupa z nich hraje třeba automaty. Jako jo, ale zase pak tím, že třeba nedělají a berou tu podporu, tak pak těma penězi mrhaj. Třeba hrajou ty automaty, sázej hodně, hrajou karty a tak. No a kdyby si na to vydělali, tak by věděli, jaká je váha těch peněz. V naší rodině třeba peníze hrajou taky důležitou roli. Hlavně taťka třeba.

K Pamatuju si, že jeden kluk, co měl zrovna vycházet základku, mi říkal, že by rád šel dělat kadeřníka. To mi přišlo super, proč ne. Ale on na to, že půjde raději na podporu, že jako Roma kadeřníka ho nikde nevezmou.

E No, v tom je ta podpora, to je důležitý. Já kdybych neměla tu podporu, tak taky ne jako, nic.

K Čemu myslíš, že dávají Romové velký důraz?

E Ta rodina zase, peníze.

K Vnímám, že to jsou velmi elementární věci, které jsou důležité. Ale co vyšší hodnoty? Jako třeba vzdělání nebo seberealizace?

E No, to moc ne.

K Čím si myslíš, že to je?

E Oni se totiž snaží žít ten život naplno. A asi se nepotřebují jako někde prosazovat, protože jsou tady jenom jednou. To si teda i často říkají, že život je krátký, to si hodně říkaj. Oni jako žijou jen jednou, tak proč by se vzdělávali, to stejně jednou zapomenou. Asi takhle no, ale nevim. No hlavní je prostě mít bydlení a ty základní věci jako peníze a to ostatní je jedno. Oni si vlastně vesměs žijou dobře. Oni si totiž ty materiální věci dokážou zařídit takhle, když to vzdělání nemají. A jim to stačí. Kupa Romů, když třeba

přijdeš k nim domů, tak si spadne čelist, jak to mají nazdobený. A to jim prostě stačí, mít ty peníze, děti, to je pro ně všechno si myslím.